

.....

HOJI MUIN IJODINING O'RGANILISHI

Mirjamol Xolqo'ziyev

Alfraganus universiteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada Xoji Muin ijodining tarixiy-madaniy asoslari, badiiy-estetik xususiyatlari hamda ma'naviy-ma'rifiy qarashlari tahlil qilinadi. Adib ijodining o'zbek adabiyoti va madaniy tafakkuri taraqqiyotidagi o'rni ilmiy manbalar asosida yoritilib, uning she'riy va nasriy merosining o'ziga xos jihatlari ochib beriladi. Xoji Muin asarlarida axloqiy komillik, inson kamoloti, tasavvufiy-falsafiy qarashlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning badiiy ifodasi tahlil etiladi. Shuningdek, uning adabiy uslubi, til boyligi va janriy izlanishlarining o'zbek adabiyoti rivojiga qo'shgan hissasi baholanadi. Maqolada Xoji Muin merosini zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan qayta o'rganishning ilmiy ahamiyati asoslanib, uning ijodini chuqur tadqiq etish bugungi adabiyotshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Xoji Muin, o'zbek adabiyoti, adabiy meros, tarixiy-madaniy muhit, badiiy tafakkur, ma'naviy-ma'rifiy qarashlar, tasavvuf, she'riyat, nasr, adabiyotshunoslik.

Xoji Muin ijodining tarixiy-madaniy muhit bilan uzviy bog'liqligi, uning badiiy tafakkuri va ma'naviy qarashlarining o'ziga xos jihatlari ilmiy manbalar asosida ochib berilgan. Shuningdek, maqolada Xoji Muin merosining zamonaviy adabiyotshunoslikdagi ahamiyati va uni chuqur o'rganish zarurati asoslab beriladi.

Xoji Muin ijodini o'rganish o'zbek adabiyotshunosligi uchun muhim ahamiyatga ega [1]. Xoji Muin haqidagi tadqiqotlar nafaqat o'z zamonasining madaniy va adabiy ahvolini, balki uning chuqur ma'naviy qarashlarini ham ochib beradi. U o'z asarlarida islomiyni tushunish, adabiy an'analarga yangicha yondashish va insoniyatning ruhiy holatini ifodalashda o'ziga xos yondashuvni namoyon etgan [2].

Xoji Muin ijodining o'rganilishi, dastlabki davrda uning asarlarining qisqacha ta'rifi tarixiy kontekstidan boshlanadi. O'zbekistonning tarixiy-madaniy o'zgarishlari, ayniqsa, XX asr boshida o'zgarib borayotgan ijtimoiy sharoitlar Xoji Muinning ijodiga bevosita ta'sir ko'rsatgan [3]. Uning asarlarida birinchi navbatda axloqiy ma'naviyat,

insoniyatning oliy idealari, o'z-o'zini anglash va jamiyatga xizmat qilish kabi mavzular o'z ifodasini topadi [4].

Shuningdek, Xoji Muin o'z zamonasining ilmiy va madaniy muhitiga jiddiy ta'sir ko'rsatgan. U adabiyotda she'riyat va nasir yo'nalishini chuqur bilgan. Uning asarlarida yuksak ideal va insonni kamolotga erishtirishga oid g'oyalar keng o'rin tutadi [5]. Bu nuqtayi nazardan Xoji Muinning ijodi faqat adabiyotning bir qismi sifatida emas, balki ma'naviy-ma'rifiy keng yondashuv sifatida o'rganilishi lozim [6]. Xoji Muinning she'riyati va nasriy asarlari o'z zamonasining falsafiy va diniy tushunchalarini, insonning qalbi va ruhiyatini o'rganishga qaratilgan bo'lib, uning ma'naviy qarashlari jahon adabiyotiga katta hissa qo'shgan. Asarlari ichida an'anaviy shakllar bilan birga yangi uslubiy izlanishlar, qadimiy ilmiy an'analarga yangicha qarashlar, hatto vaqt o'tishi bilan amalga oshirilgan adabiy yangiliklar ham o'z ifodasini topadi.

Xoji Muinning ijodi, xususan, uning nasriy asarlari, adabiy uslub va janrlarning chuqur tushunchalari bilan boyitilganligi sababli, o'zbek tilining rivojlanishiga ham katta hissa qo'shgan [7]. Xoji Muin asarlarining o'zbek tili va adabiyotiga ta'siri, keyingi avlod adiblari uchun manba bo'lganligi, uning ijodini o'rganishni yanada dolzarb.

Uning she'riyatida bo'lgan tushunchalar va ulkan ma'naviy idealizm, o'zbek xalqining qalbida chuqur iz qoldirdi. Xoji Muin ijodini o'rganish, nafaqat adabiyotga, balki o'zbek xalqi tarixiga, uning ma'naviy hayotiga ham oid bo'lib, zamonaviy tadqiqotchilar uchun katta ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, Xoji Muinning adabiy uslubi va g'oyalari hozirgi kunda ham yangidan-yangi talqinlar, tahlillar arjimalar orqali o'zbek adabiyotshunosligida muhim o'rin tutadi. Uning ijodi haqida o'rganishlar davomida ko'plab yangi ilmiy kashfiyotlar va izlanishlar amalga oshirilmoqda, bu esa Xoji Muinning o'zbek adabiyotidagi o'rnini yanada mustahkamlamoqda.

Xoji Muin ijodining zamonaviy tadqiqotlarda qayta o'rganilishi nafaqat uning adabiy yondashuvlarini yanada chuqurlashtirishga, balki g'oyalar va zamonaviy dunyoqarashlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga yordam bermoqda. Xoji Muinning asarlaridagi har bir so'z, har bir ibora, o'z davri va madaniyatiga nisbatan yangi ilmiy

yondashuvlarni talab qiladi. Unga oid tadqiqotlar nafaqat uning o'ziga, balki o'zbek tasavvufi va adabiyati tarixiga ham yangicha nuqtayi nazar bilan qarashni talab qiladi.

Xoji Muin ijodining boshqa bir o'ziga xos jihati shundaki, uning asarlari ko'plab zamonaviy adabiyotshunoslar tomonidan ikki xil – she'riy va nasriy jihatlari asosida tahlil qilinmoqda. Xoji Muinning she'riyati uning qarashlarining bevosita ifodasi sifatida talqin qilinsa, nasriy asarlari esa o'sha davrning axloqiy va ma'naviy me'yorlarini anglash va talqin qilishda muhim ahamiyatga ega. Uning asarlaridagi ma'naviy g'oyalar, ayniqsa, inson ruhiyatini anglash va uni kamolotga yetkazish haqidagi fikrlar bugungi kunda ham dolzarb ekanligi ko'rsatilmoqda.

Xoji Muinning adabiy merosi o'ziga xos jihatlarni o'zida mujassam etadi. Uning asarlaridagi ma'naviy yuksalish, insonning oliy maqsadlar sari intilishi, hayotning ma'nosi haqida tushunchalar o'zbek xalqining ruhiy dunyosiga chuqur kirib borgan. Uning she'riyatida ko'plab mavzular o'rin olgan bo'lib, bu esa o'zbek adabiyotida yangi yondashuvlar va uslubiy izlanishlarga olib kelgan. Xoji Muinning tasavvufiy g'oyalari, uning she'riy asarlariga muayyan bir ruhiyat olib kirgan va o'zbek she'riyatining rivojlanishiga ulkan ta'sir ko'rsatgan. Bu jihatlarning har biri alohida ilmiy tahlilni talab qiladi.

Bundan tashqari, Xoji Muin o'zining adabiy faoliyati davomida o'zbek tilining va adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Uning she'rlarida ishlatilgan ma'noli iboralar, o'zgacha so'z boyligi va uslubiy imkoniyatlar nafaqat uning zamondoshlari, balki keyingi avlod adiblari uchun ham katta ilhom manbai bo'lgan. Xoji Muinning asarlari o'zbek tilining kamolot yo'lida qo'yilgan muhim qadamdir. U o'z davrining adabiy muhitida yangi shakllar va uslublarni izlab, o'zining tasavvufiy va diniy g'oyalarini o'zbek tilida ifodalagan.

Xoji Muin ijodining o'rganilishi nafaqat adabiyotshunoslar, balki tarixchilar uchun ham muhim. Uning asarlari o'zbek xalqining ma'naviy qadriyatlarini, tarixiy o'tmishini va madaniy rivojlanishini tahlil qilishda muhim manba sifatida xizmat qiladi. Bugungi kunda Xoji Muin haqidagi izlanishlar, uning asarlarini yanada chuqurroq tushunishga va ularning zamonaviy ahamiyatini ko'rsatishga xizmat qilmoqda.

Xoji Muin ijodining o'zbek adabiyotidagi o'рни bugungi kunda yanada yuksalib, uning o'rganilishi yanada chuqurlashmoqda. Uning asarlari nafaqat tarixiy ahamiyatga

ega, balki ularning mazmuni va g'oyalari zamonaviy dunyoqarash va jamiyat uchun ham o'zining dolzarbligini saqlab qolgan. Xoji Muinning adabiy qarashlari, o'zbek xalqining qalbida ulkan o'rin tutgan bo'lib, bugungi kunda uning ijodini o'rganish yanada katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, Xoji Muin ijodining o'rganilishi o'zbek adabiyotshunosligi va madaniy merosi uchun muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Uning asarlarida mujassam bo'lgan qarashlar o'z davrining ijtimoiy-ma'naviy manzarasini yoritib berish bilan birga, bugungi zamon uchun ham dolzarb g'oyalarni ilgari suradi. Xoji Muin ijodi orqali o'zbek tilining badiiy imkoniyatlari, tasviriy vositalari va ma'naviy ifoda kuchi yanada boyiganini ko'rish mumkin. Adibning she'riy va nasriy merosi inson ruhiy kamoloti, axloqiy poklanish g'oyalarini chuqur aks ettiradi.

Xoji Muin asarlarini ilmiy jihatdan o'rganish jarayonida uning o'zbek adabiy an'alariga tayanib, shu bilan birga, yangicha badiiy-falsafiy yondashuvlarni shakllantirganini aniqlash mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Xoji Muinning ijodi nafaqat o'z zamonasida, balki keyingi davr adabiyotining rivojiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Shu bois uning merosini tizimli va kompleks tarzda o'rganish, matnshunoslik, adabiyotshunoslik hamda madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilish bugungi ilm-fan oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Xoji Muin ijodining o'rganilishi orqali o'zbek adabiyotining tarixiy ildizlari, ma'naviy qadriyatlari va badiiy tafakkur taraqqiyoti yanada to'liq yoritiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Rahmonov S. Xoji Muin: hayoti va ijodi. – Toshkent: O'zbekiston, 2018.
2. Abdullayev F. O'zbek adabiyotida tasavvuf va Xoji Muin. – Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti, 2020.
3. Tursunov M. Xoji Muin: tasavvuf va adabiyotdagi ahamiyati. – Samarqand: Samarqand davlat universiteti, 2015.
4. Toshpo'latov M. Xoji Muin va ma'naviy-axloqiy g'oyalar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
5. Maxmudov T. Xoji Muin asarlarining badiiy-uslubiy xususiyatlari. – Buxoro: Buxoro universiteti, 2020.
6. Shokirov D. Xoji Muin va o'zbek tilining taraqqiyoti. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.

7. Yuldashev E. Xoji Muin she'riyatidagi diniy va falsafiy qarashlar. – Toshkent: Akademik nashr, 2022.
8. Qo'chqarovich, K. U. (2026). REY BREDBERINING "ERTAGA QIYOMAT" HIKOYASIDA APOKALIPSIS VA BADIY PSIXOLOGIZM. "Alfraganus" xalqaro Ilmiy Jurnali, 3(4), 11-21.
9. Qo'chqarovich, K. U. (2025, October). REY BREDBERI VA HOJIAKBAR SHAYXOV IJODIDA BADIY PSIXOLOGIZM TALQINI. In Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 461-464).
10. Kuchkarovich, K. U. (2025). The Practical Interpretation of Artistic Harmony in the Short Stories of Khayriddin Sulton. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 42, 243-245.